

Kunstov grb

kakor ga je zapustil Kalin, na njem pa je bilo vknjiženih 30 dolgov v skupnem znesku 29.475 fl. Od teh je bilo vknjiženih 24.000 fl, medtem ko je gospodaril Ludvik ml. Takoj po njegovi smrti leta 1818 je prišlo vse njegovo imetje pod zaporo. Najprej so dali zemljišča s hišo vred v najem. Vdova Ludvika ml. je sedaj morala plačevati najemnino za dvosobno stanovanje v nekdanji lastni hiši; v prvem nadstropju pa je imel tri sobe v najemu krojač Jakob Cankar, stari oče pisatelja I. Cankarja.²⁹

Posest so počasi razprodajali. Hišo na sedanjem Cankarjevem tegu št. 8 je kupil Jurij Kotnik, ki jo je prezidal in je bila

pozneje občinska hiša ter je služila raznim uradom. Mlin ob Klisu je kupil Franc Kožuh in je pozneje večkrat menjal svoje lastnike. Hišno ime »Kožuhov mlin« pa je ostalo. Posestvo v Podlipi je prišlo v kmečke roke. Njive in travnike na Vrhniku v obsegu 56 oralov pa so razprodali na drobno.

Za vso posest se je izkupilo 15.331 fl, kar še od daleč ni pokrilo vseh dolgov. Likvidacija je bila zaključena šele leta 1839.³⁰

Tako je končalo premoženje, ki ga je zbirala mitničarska družina 200 let.

OPOMBE

1. Mrliška knjiga št. 1 vrhniške fare. — 2. Državni arhiv Slovenije (DAS), Gub. akti fasc. 54/1804-9383. — 3. DAS, KR XXXV Postwesens. — 4. MHK 1865, str. 17. — 5. DAS, Vic. arh. 85 T št. 6. — 6. Ib., št. 1, 3 in 4. — 7. DAS, 4. imenjska knjiga fol. 45 in 370. — 8. Škof. arh., Posestne listine podložnikov. — 9. Bistriški urbar iz leta 1659 v DAS. — 10. DAS, 5. imenjska knjiga fol. 133 in 392. — 11. Ib. in Vic. arh. 85 I/1. — 12. Vl. Milkowicz, Die Klöster in Krain. Die Priorenreihe. — 13. Mat. knjige vrhniške fare. — 14. DAS, Vic. arh. 85 I/4. — 15. DAS, 5. imenjska knjiga fol. 7 in 133. Bistriški glavni urbar 1729 III. del. — 16. DAS, 6. imenjska knjiga fol. 17. — 17. DAS, 5. imenjska knjiga fol. 20 in 24; 6. imenjska knjiga fol. 39; Valvasor, Ehre III/XI Dragombel. — 18. DAS, Vic. arh. 85 I/5. — 19. Ib., 85 II/2. — 20. Ib., 85 T/5. — 21. Ib., 85 II/2. — 22. DAS, Stan. arh. 50, snopič 11. — 23. Ib., 13/2. — 24. Ib., 50, 9 in NUK, Erbhuldigungsaktus, Ljubljana 1739. — 25. DAS, Vic. arh. 85 I/13 in 14. — 26. Vrhniška far. kronika. Vizitacija škofa Rabatte leta 1665. — 27. Škof. arh. fasc. Vrhnika I. — 28. Valvasor, Ehre IX/119. DAS, plemiška diploma Janeza Tomaža Kunsta št. 49. — 29. DAS, Stara zemljiška knjiga. Sod. Vrhnika. Gosp. Bistra št. 13, str. 200. — 30. DAS, Sod. Vrhnika. Gosp. Logatec, št. 33, str. 36.

FERDINAND SCHMIDT, PRVI RAZISKOVALEC JAMSKIH ŽIVALI

BOSTJAN KIAUTA

Ob znanstvenem nastopu Ferdinanda Schmidta v 20 letih XIX. stoletja je preteklo dobrega pol stoletja, odkar je izšla leta 1763 *Scopolijeva Entomologia Carniolica*, prvi opis lokalne favne v habsburški monarhiji in eno prvih entomo-favnističnih del sploh.¹ Ta čas je bilo zanimanje favnistov-amaterjev še vedno usmerjeno k študiju moluskov in insektov, ki so že v prvih časih sistematike vzbujali s pestrostjo svojih oblik njihovo pozornost.

Ko je odkril leto nato Scopoli človeško ribico in s tem prvo jamsko žival, ter objavil *Plantae subterraneae* — prvo sistematično študijo s področja podzemeljske biologije —, je opozoril na nov biotop.

Medtem ko je bila v tistih časih pobuda za favnistično raziskovalno delo večidel v rokah redkih strokovnjakov in ljubiteljev, so to nalogo v začetku XIX. stoletja postopno prevzemali deželni muzeji, ki so jih takrat ustanavljali pod vplivom romantike, da bi

proučevali preteklost in prirodo svoje pokrajine. Ta misel se je pri nas porodila že v Zoisovem krogu, vendar so odprli deželni muzej v Ljubljani šele leta 1836.² Njegov organizator in prvi duhovni vodja je bil grof Franc Hohenwart in za njim Karel Dežman. Ko se je tri leta kasneje ustanovilo še Muzejsko društvo, je dobil v njem naš znanstveni diletantizem širošo možnost, da se uveljavi.

V muzeju in v društvu je postal mentor entomološke in biospeleološke dejavnosti Ferdinand Schmidt,³ ki je s svojo šolo ustvaril prve temelje biospeleologije in speleofavnistike. Tako je postala Slovenija po njegovi zaslugi zibelka in klasična dežela te nove panoge zoologije.

O Schmidtovi favnistični dejavnosti in njegovi bogati zbirki, ki jo hrani Prirodoslovni muzej v Ljubljani, nimamo še nobene celotnega in zajetnega prikaza. Njegovo delo na področju biospeleologije so na kratko označili C. Wurzbach,⁴ A. Slodnjak⁵ in P. Grošelj;⁴ njegova življenjsko pot pa C. Wurzbach,⁴ Laibacher Zeitung (1878, 345) in J. Hadži,⁶ medtem ko naglašajo nekatere njegove najdbe naslednji specialisti za posamezne živalske vrste: J. Hadži,⁷ L. Kuščer,⁸ J. Carnelutti,⁹ M. Gogala in A. Moder.¹⁰

Iz Schmidtove rokopisne avtobiografije iz leta 1875 povzemam nekatere njegove biografske podatke.

Ferdinand Jožef Schmidt (20. II. 1791 — 16. II. 1878) je bil po rodu ogrski Nemeč. Izhajal je iz trgovsko-industrijske družine v Šopronju na Madžarskem. V mladosti je mnogo potoval po habsburški monarhiji in si tako širil obzorje. Že kot osemletnega dečka so ga starši poslali v porabski Rabot, da bi se naučil madžarsko. Pozneje je odšel v šolo na Dunaj, kjer je po materini smrti opravil šestletno vajensko dobo. Aprila 1809 se je javil v vojaško službo v Bratislavi. Zaradi znanja slovaškega in madžarskega jezika so ga sprva zaposlili pri intendanci na takratnem gornjem Madžarskem, pozneje pa je služil v Mostu na Češkem, kjer je prevzel službo učitelja podčastnikov in uradnika vojaške pošte.

Ko je bil junija 1812 odpuščen iz vojske, se je zaposlil sprva v Bratislavi, nato v Veszprému, Budimpešti, Bratislavi in Trstu. Od tod je prišel 15. maja 1815 kot 24-letni mladenič v Ljubljano, kjer se je dokončno ustalil. Privrženost novi domovini je izpričal s »kranjskim srcem«, t. j. z živahno humanitarno in drugo javno dejavnostjo na Kranjskem. Kot svetovljan pa ni nikdar mogel prav razumeti patriotičnega delovanja slovenskih preroditeljev. Čeprav je bil verjetno

marsikomu med njimi osebni prijatelj, kakor npr. tudi pesniku Prešernu, je vendar njihove nazore smatral za »fantastičnosti«.¹¹

V Ljubljani je dobil Schmidt zaposlitev najprej v podjetju J. Jagra, nato pri Leposiću in končno v špecerijski trgovini M. Pesniaka. V oktobru 1819 se je poročil in ustanovil lastno špecerijsko podjetje, ki si je z njim ustvaril tako trdno materialno bazo, da je odprl l. 1827 lokal v lastnem novem posloplju na Dvornem trgu, malo nato pa še podružnični lokal na Celovski cesti v Šiški, kjer si je tudi zgradil hišo.

Schmidt se je mnogo udeleževal na dobrodelnem in stanovsko-organizacijskem področju. Organiziral je bolniško zavarovanje za trgovske nameščence, zavod za šolanje trgovskih pomočnikov itd. Bil je član raznih trgovskih organizacij v Ljubljani, Ekonomskega društva na Češkem in Notranjeavstrijske obrtne in industrijske družbe. Leta 1837 so ga izvolili za častnega ljubljanskega meščana.

Že v mladih letih se je mnogo bavil s sadjarstvom pa tudi z drugimi poljedelskimi panogami. Ko je kupil l. 1835 parcelo v Šiški, je tudi uredil vzoren sadovnjak in s širokopoteznim brezplačnim razpečavanjem cepičev izbranih sadnih sort podprl domače sadjarstvo.⁴ Ta cilj je zasledoval tudi s poučnimi članki v Novicah, ki jih je objavljaj pod psevdonimom »Kovač v Šiški«, v Illyrisches Blatt in v Letopisih Kranjske kmetijske družbe. Tudi Dežmanov »Drittes Jahresheft des Vereines des Krainischen Landes-Museums« (Bericht 1862, 234) je prinesel notice o njegovih agronomskih prizadevanjih. Razume se, da je bil Schmidt član Kranjske kmetijske družbe, kjer je bil hkrati prisednik njene Komisije za pospeševanje svilogojstva; bil je včlanjen tudi v mnogih drugih kmetijskih organizacijah takratne habsburške države.

Študiju entomologije se je posvetil Schmidt l. 1827, v času, ko je bila v biologiji klasična doba taksonomije in favnističnega inventariziranja na višku. Že v tem letu je organiziral naravoslovni krožek, ki naj bi zbiral in proučeval prirodnine na Kranjskem. Njegovi člani so se kasneje vključili v Muzejsko društvo. Kaj je Schmidta napotilo, da se je lotil resnega dela v deskriptivni zoologiji in favnistiki, ni mogoče dognati. A. Slodnjak⁵ meni, da naj bi bil njegov znanstveni nastop v zvezi z dejavnostjo H. Freyerja.

S speleobiologijo se je pričel Schmidt ukvarjati l. 1831, ko mu je grof Franc Hohenwart izročil prvega jamskega hrošča iz Postojnske jame. Našel ga je jamski vodnik

Luka Čeč¹² in ga je Schmidt opisal kot *Lepodirus hohenwarti*.¹³ Ko je bil tako opozorjen na obstoj posebnega jamskega živalstva, ga je posej sistematično iskal tudi v drugih jamah. To je pripomoglo, da se je hitro uveljavil v znanstvenem svetu kot priznana osebnost v biospeleologiji. Bil je dopisni, redni in častni član mnogih strokovnih in znanstvenih društev doma in v tujini: Muzejskega društva v Ljubljani, Društva prijateljev prirodoslovja v Berlinu, Zoološko-botaničnega in Geološkega društva na Dunaju, Kraljevega madžarskega prirodoslovnega društva v Pešti, Ruskega carskega prirodoslovnega društva v Moskvi, Fiziokratičnega društva Češke, Entomološkega društva v Stettinu ter vrste prirodoslovnih društev v habsburški monarhiji, na Nemškem in v Švici.

Odkar se je Schmidt pričel baviti z deskriptivno zoologijo in favnistiko, si je skušal organizirati krog sodelavcev. Med domačimi sodelavci so bili najpomembnejši: predsednik Kranjske kmetijske družbe in vodja Deželnega muzeja v Ljubljani grof Franc Hohenwart, nožar Nikolaj Hoffmann, trgovski uslužbenec Henrik Hauffen ter muzejska kustosa Henrik Freyer in Karel Dežman. Pod Schmidtovim vplivom so delovali tudi Julij Gspan, Moritz Siegel in Simon Robič.

Schmidt si je posebno prizadeval, da bi navdušil za naravoslovje gimnazijsko mladino. Prvi je stopil v njegov krog Fran Erjavec, ki je bil že l. 1848 kot drugošolec njegov pomočnik.⁵ Ta je privedel v Schmidtovo šolo tudi nekaj prijateljev in sošolcev, od katerih so se posebno udejstvovali njegov bratranec Matija, Ivan Tušek in Anton Skubic.¹⁴ Dunajskemu prijatelju entomologu Gustavu Mayru je pisal Schmidt¹⁵ o obeh Erjavcih in Skubicu: »Diese jungen Männer machen mir ausserordentliches Vergnügen und sind nebst Hrn. H. Hauffen unermüdlich, was zur Folge hat, das fortwährend neue Entdeckungen gemacht werden...« Šele ko je Erjavec l. 1858 z romantično-ironičnimi Črticami iz življenja Schnackschnepperleina karikiriral starega Schmidta, je bilo tega prijateljstva konec.

Naklonjenost do mladih prirodoslovnih talentov je Schmidt ohranil do pozne starosti. Njegov poslednji učenec je bil Jožef Stussiner.¹⁶

V času petdesetletnega biospeleološkega in entomofavnističnega delovanja je vzdrževal Schmidt stike z mnogimi biologi doma in v tujini. Ker se je ohranilo od njegove korespondence bore malo, sem jih mogel ugotoviti le na podlagi pripomb v njihovih

publikacijah, po Schmidtu poklonjenih separatih, ki so v Schmidtovi zapuščini v Prirodoslovnem muzeju v Ljubljani, in po zapisih v njegovi zbirki, ki jo hranijo prav tam. V ta krog njegovih strokovnih prijateljev so spadali med drugimi: D. Bilimek, C. Brittinger, M. Dormitzer, C. Heller, G. Joseph, F. Kokeil, G. Mayr, L. Miller, V. Motschoulsky, H. R. Schaum, J. C. Schiödte, J. Sturm, T. V. Wollaston in G. Ziegler.

O Schmidtovih najdbah so pretežno pisali drugi strokovnjaki, ki jim jih je pošiljal v determinacijo. Tako je le majhen del lastnih dognanj objavil sam.

Schmidt ima v zgodovini biospeleologije in še posebej domače speleofavnistike dvojno pomembno vlogo. S svojimi odkritji mnogih jamskih živalskih vrst in podvrst v naših jamah je opozoril biologe na njihovo favno in tako postavil temelje nove vede, biospeleologije. Hkrati je zbral in vzgojil krog domačih sodelavcev, ki so se pod njegovim vodstvom lotili raziskovanja slovenske speleofavne.

Iz Schmidtovih objav, zapiskov njegovih učencev oziroma sodelavcev in podatkov na etiketah njegove biospeleološke zbirke v Prirodopisnem muzeju v Ljubljani (zbirka Schmidt, sign. Coleoptera, št. 72) sem mogel ugotoviti, da je Schmidt poznal vsaj 53 jamskih živalskih vrst in podvrst. Z * označene jame so prvo najdišče (locus classicus) določenih živali.

Mollusca

- Zospeum spelaeum* Rossm., Ihanska jama
- Z. spelaeum costatum* Frey., * Babja luknja
- Z. lautum* Frey., * neka jama na Krimu
- Z. obesum* Frfd., * Krška in Matjaževa jama
- Z. schmidti* Frfd., * Velika Pasica in Matjaževa jama
- Z. spec.?* (*Z. freyeri* Schmidt), * Vratnica

Crustacea

- Troglocaris schmidti* Dorm., * Krška in Kompoljska jama
- Titanethes albus* Schiödte, * Postojnska jama
- Monolistra coeca* Gerst., * Podpeška jama
- Niphargus stygius* Schiödte, * Postojnska jama

Arachnoidea

- Stalita taenaria* Schiödte, * Postojnska jama
- Neobisium spelaeum* Schiödte, * Postojnska jama

Ischyropsalis cancroides Schmidt, * Medvedja jama

Myriapoda

Gervaisia costata Waga, * Velika Pasica in Medvedja jama

Brachydesmus subterraneus Heller, * Postojnska jama

Insecta

a) *Apterygogenea*

Onychiurus stillicidii Schiödte, * Postojnska jama

b) *Pterygogenea*

Troglophilus cavicola Koll., Postojnska jama

Nebria sp. (*N. diaphana* K. et J. Dan. ali *N. germari* Heer.), Velika ali Mala Vetrnica

Typhlotrechus bilimeki Sturm, * Željske jame, Krška jama, Velika jama in neka jama pri Žužemberku

T. bilimeki subsp. *hacqueti* Sturm, * Velika Pasica

Anepththalmus schmidti Sturm, * Jama pri Predjami, Marekova jama

A. schmidti subsp. *cordicollis* Motsch., Vratnica

A. schmidti subsp. *motschulskyi* Schmidt, * Velika Pasica

A. scopoli Schmidt, * Osojca in Jama pri Predjami

A. schaumii Schaum, * Dolga cerkev, »Bostianek Grotte«, in Jama v Studencu

A. hirtus Sturm, * Velika Pasica in neka jama pri Ložu — morda Jazbina

A. heteromorphus J. Müller, Križna jama

A. micklitzii subsp. *fallaciosus* J. Müller, »Bostianek Grotte«, Dolga jama, Ihanska jama, Jama v Studencu in »Mrdnačov boršt«

Orotrechus globulipennis Schaum, * Kevderc

Laemostenus schreibersi Küst., * Postojnska jama, Dolga cerkev, Dolga jama, Jama nad Dobrušo, Jama pri Predjami, »V gradah«, Jelenca jama, Kevderc, Marekova jama, Matjaževa jama, Osojca, Sretna in »Smoletova sapenca«

L. cavicola Schaum, * Jama pri gradu Kalcu, Križna ali Mrzla jama in neka jama pri Knežaku

L. elongatus Dejean, Željske jame

Bathyscia montana Schiödte, * Jama pri Predjami

Bathyscimorphus byssinus Schiödte, »Benkovic Höhle«, Dolga jama, Jama pri Predjami, Knežja jama, neka jama pri Žužemberku in Zavinka

B. byssinus subsp. *acuminatus* L. Miller, Velika jama

Aphaobius milleri Schmidt, * Velika Pasica in Brezno na Skednenci

Oryotus schmidti L. Miller, * Volčja jama

Bathysciotes khevenhülleri L. Miller * Postojnska jama

B. khevenhülleri subsp. *tergestinus* J. Müller, * Pečina pod Muzerji, neka jama pri Fernetičih in neka jama pri Tomaževici

Ceuthmonocharis robiči Ganglb., Ihanska jama

C. freyeri L. Miller, * Dolga jama in Postovka

C. (Rectipennis) matjasici Pretner, Ajdovska jama ali Fantovska luknja

Parapropus sericeus Schmidt, * Slugova jama

Astagobius angustatus Schmidt, * Volčja jama

Leptodirus hohenwarti Schmidt, * Postojnska jama, Zavinka in neka jama na Ljubljanskem vrhu — verjetno Košelevc

L. hohenwarti subsp. *schmidti* Motsch., neka jama pri Dobu, »Primška vas Grotte« in Velika jama

Glyptomerus cavicola H. Müller, Matjaževa jama in »Mrdnačov boršt«

Bythoxenus subterraneus Motsch., * Velika Pasica

Machaerites spelaeus L. Miller * Tacerca

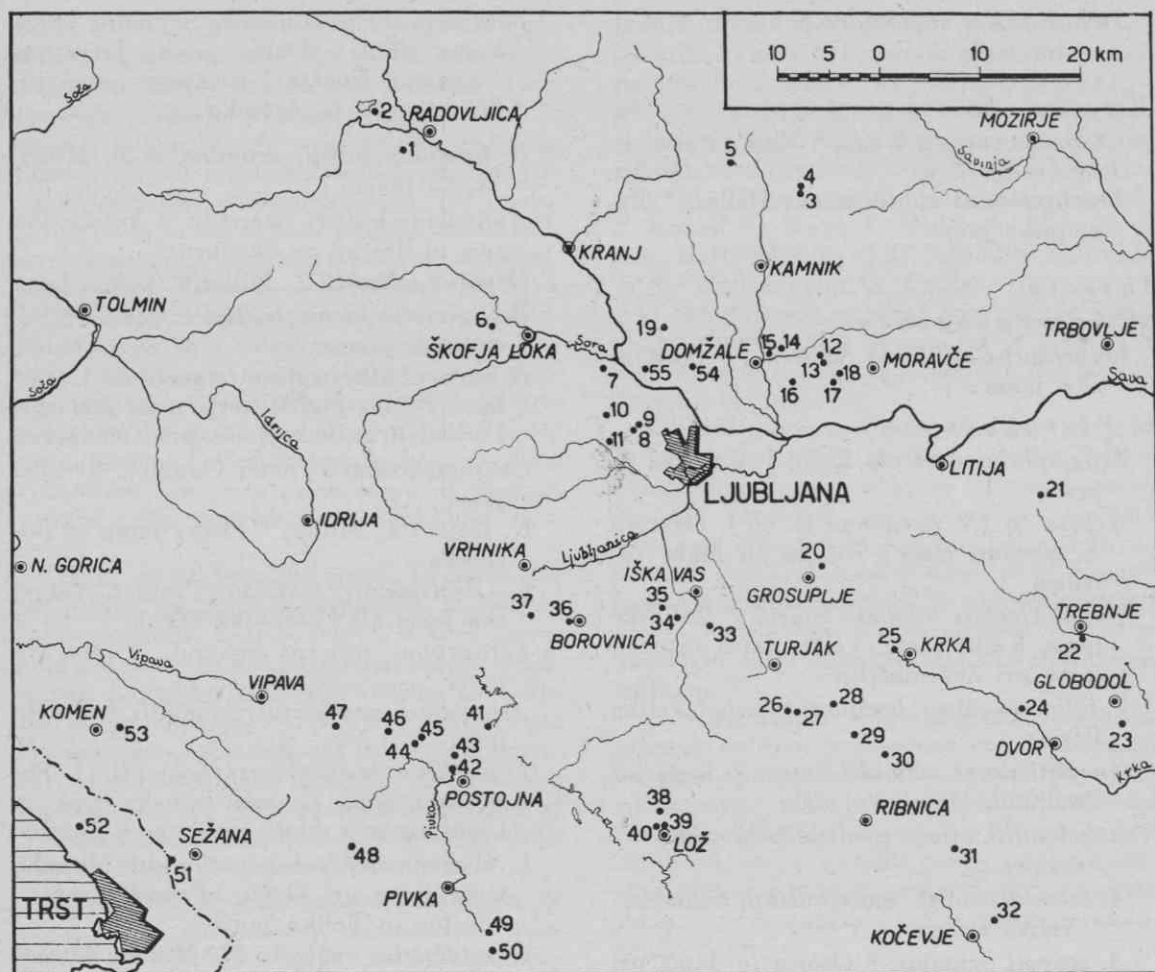
Troglorrhynchus anopthalmus Schmidt, * Matjaževa jama in Brezno na Skednenci

Stomoxis calcitrans L., Častitljiva jama

Amphibia

Proteus anguinus Laur., Planinska jama

Med 60 jamami na Slovenskem, ki jih je Schmidt poznal, jih pet (Smoletova jama, Marekova jama, Benkovitz Höhle, Primška vas Grotte in Grotte Postovka) ne moremo identificirati, bodisi da je lega premalo jasno nakazana ali pa se navaja ime jame, ki danes ni več znano. Prav tako večkrat ne vemo, ali je Schmidt jamo sam obiskal, ker se o tem niso jasno izrazili ne on ne njegovi sodelavci. Z gotovostjo lahko trdimo, da je bil Schmidt v 25 jamah. Precej materiala, ki je v njegovi biospeleološki zbirki, so mu namreč prinesli različni sodelavci, v kasnejših letih pa tudi sluga Tone, o katerem vemo le to, da je bil doma iz Gabrovca pri Trstu.

Ferdinandu Schmidt znane jame na Slovenskem

LEGENDA H KARTI

1. Castiljiva jama pri Radovljici 2. Sretna na Straži pri Bledu 3. Veternica na Veliki Planini 4. Jama v Kofcah na Veliki Planini 5. Medvedja jama na Mokrici 6. Keyderc na Lubniku 7. Bahja luknja pri Goričanih 8. Berjakovo brezno pri Glincah 9. Neka jama pri Utiku 10. Jelenca jama pri Babnem dolu 11. Malo bukovje pri Žerovniku 12. Jama v Studencu pri Krtini 13. Boštonova jama pri Zalogu 14. Neka jama pri Dobu 15. Dolga jama v Sumberku 16. Ihanska jama nad Brdom 17. Dolga cerkev v Vastencah pri Zg. Javorščici 18. Neka jama pri Stegnah 19. Jama nad Dobrušo 20. Dupliška jama pri Grosupljem 21. Fantovska luknja ali Ajdovska jama pri Gabrovki 22. Velika jama pri Trebnjem 23. Slugova jama v Glogodolu 24. Neka jama pri Žužemberku 25. Krška jama 26. Vratnica pri Vel. Laščah 27. Neka druga jama pri Vel. Laščah 28. Podpeška jama	29. Kompoljska jama 30. Tacerca pri Strugah 31. Knežja jama v Mali gori 32. Željske jame 33. Brezno na Skednenci na Mokrecu 34. Velika Pasica na Krimu 35. Neka jama na Krimu 36. Jelenska jama pri Borovnici 37. Koševec na Ljubljanskem vrhu 38. Križna jama pri Ložu 39. Mrzla jama ali Križna jama 40. Jazbina pri Podložu 41. Planinska jama 42. Postojnska jama 43. Crna jama pri Postojni 44. Osojca pri Belskem 45. Jakobova luknja pri Belskem 46. Jama pri Predjami 47. Volčja jama na Nanosu 48. Zavinka jama pri Lažah 49. Jama pri gradu Kalcu 50. Neka jama pri Knežaku 51. Neka jama pri Fernetičih 52. Pečina pod Muzerji pri Gabrovcu 53. Neka jama pri Tomaževici 54. Zidanica na Rašici 55. Matjaževa jama pod Šmarno goro

OPOMBE

1. Grošelj P., Prirodnoznanstvena prizadevanja med Slovenci, Zbornik Prirodosl. društva I, str. 13 in 15. Ljubljana 1939. — 2. Mal. J., Vodnik po zbirkah Narodnega muzeja v Ljubljani. Kulturnozgodovinski del. Zgodovinski pregled, str. 8. Ljubljana 1931. — 3. Gistel J., Lexikon der entomologischen Welt, str. 127. Stuttgart 1846. — 4. Wurzbach C., Schmidt, Ferdinand Joseph, Bibliographisches Lexicon des Kaiserthums Oesterreich, 235—236. Wien 1875. — 5. Slodnjak A., Uvod v Frana Erjavca Izbrano delo I. zv., str. 20. Ljubljana 1934. — 6. Hadži J., (Šmid) Schmidt Joseph Ferdinand. Stanojević, Narodna enciklopedija, str. 709. Zagreb 1929. — 7. Hadži J., Opilioni Schmidtove zbirke, Glasnik Muz. društva za Slov., VII—VIII B, str. 27. Ljubljana 1926—27. Isti, Prilog poznavanju pećinskih pseudoskorpija, Glas Srpske kralj. akad., 140, str. 3. Beograd 1930. — 8. Kuščer L., Jamski mehkužci severozapadne Jugoslavije in sosednjega ozemlja, Glasnik muz.

društva za slov., IV—VI B, str. 39. Ljubljana 1925. — 9. Carnelutti J., O dosedanjem in bodočem delu na favni lepidopterov Slovenije, Biol. Vestnik II, str. 129. Ljubljana 1935. — 10. Gogala M.-Moder A., Prispevek k poznavanju favne stenic Slovenije (Hemiptera, Heteroptera), Biol. Vestnik VII, str. 85. Ljubljana 1960. — 11. Kidrič F., Prešeren II. Biografija 1800—1838, str. 118. Ljubljana 1939. — 12. Freyer H., Über neue entdeckte Conchylien aus den Geschlechtern Carychium und Pterocera, Verh. zool.-bot. Ver., XV, Abh., str. 21. Wien 1855. — 13. Schmidt F. J., Beitrag zu Krains Fauna, Illyr. Bl., Nr. 3. Laibach 1832. — 14. Kiauta B., Pisatelj Ivan Tušek kot jamar, Proteus XXII, str. 7. Ljubljana 1960. — 15. Schmidt F. J., Grottenthiere, Verh. zool.-bot. Ver. IV, Sitzber., str. 83. Wien 1854. — 16. Seliškar A., Jožef Stussiner, Carniola IX, str. 94. Ljubljana 1919.

MAYRJEV CATALOGUS LIBRORUM,
PRVI V LJUBLJANI TISKANI KNJIŽNI KATALOG, SPET V EVIDENCI

BRANKO REISP

S protireformacijo, v kateri je bilo prizadeto zlasti plemstvo, in verskimi vojnami se je gospodarsko stanje naših pokrajin močno poslabšalo. Kulturno življenje je zastalo. V drugi polovici XVII. stoletja pa so že premagane hude gospodarske posledice tridesetletne vojne. Obrt, zlasti pa trgovina, zaradi lege kranjske dežele pomembna gospodarska panoga, zopet bogati plemiča in nekatere meščanske družine. Pogoji za kulturno življenje se izboljšajo. Pojavijo se domači pisci, ki morajo svoja dela sprva tiskati na tujem. Ko pa Ljubljana po skoraj sto letih zopet dobi svojo tiskarno, za obstoj katere so torej že dani pogoji, se materialni temelji kulturnega življenja še izboljšajo. Začne se kulturni razcvet, kakršnega dotlej z izjemo protestantske dejavnosti Ljubljana še ni doživela. Omenim naj le publicistično delo Janeza Ludvika Schönlebna, Janeza Vajkarda Valvasorja in Janeza Gregorja Dolničarja na zgodovinskem ali še bolje na širšem domoznanskem področju, Janeza Štefana Florjančiča in Franca Alberta Pelzhofferja na pravnem, Marka Grbca in Volkanga Andreja Vidmayerja na medicinskem in Matije Kastelca in še drugih piscev na verskem področju. Na prelomu stoletja se ustanavljajo znan-

stvena društva, bogate se privatne in ustanovi se prva javna knjižnica. Jezuitska gimnazija preraste v višjo šolo. Ljubljana postane umetnostno središče in ohrani baročno podobo, kakršno je dobila v tej dobi, še do danes.

Da so bili pripravljene in dani pogoji za tak kulturni razcvet v naslednjih desetletjih, vidimo tudi iz drobnega, toda pomembnega dejstva, da izda tiskar Janez Krstnik Mayr prvi v Ljubljani tiskani knjižni katalog jeseni 1678. leta, ko začne v Ljubljani tiskati. Iz knjižnice izvemo, da je imel tiskar in knjigotržec Mayr naprodaj okrog 2500 različnih del, kar ni malo, in pomeni, da Ljubljana takrat ni bila provincialno, od kulturnih tokov nedotaknjeno mesto in da so bili tudi v širšem zaledju številni ljubitelji znanosti in kupci knjig.

Baron Jožef Kalasanc Erberg je imel edini znani izvod tega kataloga v svoji biblioteki pod signaturo LIX.¹ Precej podrobno ga je popisal leta 1825 tudi v svojem rokopisu: »Versuch eines Entwurfes von einer Literar-Geschichte für Krain.«² Vsa kasnejša literatura le povzema podatke iz Erbergovega rokopisa ali pa iz Klunove objave dela tega rokopisa v Mittheilungen des historischen Vereines für Krain iz leta 1852.³ Nov